

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 2

Кафедра оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо документування незаконних збутів наркотичних засобів та
психотропних речовин, які вчиняються за допомогою всесвітньої мережі
Інтернет, у т.ч. мобільних месенджерів

м. Харків
2019 рік

Розробники: 1. Лисенко Андрій Миколайович, доцент кафедри ОРД та РЗ факультету № 2 ХНУВС, к.ю.н., доцент, підполковник поліції.
2. Зміївський Вадим Андрійович, науковий співробітник лабораторії з проблемних питань кібербезпеки ХНУВС

Документування незаконних збутів наркотичних засобів та психотропних речовин, які вчиняються за допомогою всесвітньої мережі Інтернет, у т.ч. мобільних месенджерів

На теперішній час в результаті науково-технічного прогресу суспільство реально відчуває наступ інформаційної революції, її сутність вчені зводять до зміни технічних основ способів передачі, зберігання і обробки інформації, розвитку проводового і радіозв'язку, що дозволяє більшій кількості людей бути причетними до світу подій. Інформаційна революція змінює суспільну свідомість всього людства, робить його більш глобальним.

Україна, будучи органічною частиною світової спільноти, не може бути в винятком в цих перетвореннях. Становлення ринкової економіки, поява нових її галузей, лібералізація сфери інформаційних суспільних відносин сприяли справжньому розквіту кіберзлочинності.

Слід зазначити що вирішення проблеми протидії розповсюдженню наркотичних засобів через всесвітню мережу Інтернет, здійснення телефонних дзвінків, використання мобільних месенджерів, в Україні є новою для правоохоронних органів і тому представляє значний інтерес як для вітчизняних практичних працівників, так і для науковців.

Прогалина у даній сфері наукового знання негативно позначається на організації міжвідомчої протидії і профілактики віртуального наркобізнесу, на законотворчій практиці, яка мала б регламентувати ці суспільні відносини. До недоліків наукового, законодавчого, правозастосовчого рівня додається ще і брак відповідних методик протидії даному виду злочинів, фахівців і високотехнологічного програмно-пошукового забезпечення в мережі Інтернет, висока латентність інтернет-наркобізнесу тощо.

Сьогодні Інтернет, з його практично необмеженими інформаційно-комунікативними можливостями, використовується наркоугрупованнями в якості інструмента просування на ринок забороненого до легального обігу товару. З цією метою в Мережі активно рекламуються психоактивні речовини і

наркотична субкультура, психоделічна філософія. На багатьох сайтах пронаркотичного спрямування знаходиться чимало текстів з описом різних видів наркотичних засобів і психотропних речовин та рецептів їх вироблення, виготовлення, виробництва та споживання. Даються поради, як поводити себе при затриманні працівниками правоохоронних органів за зберігання і перевезення наркотиків.

Як свідчить досвід протидії безконтактним способам збуту наркотичних засобів з використанням всесвітньої мережі Інтернет, телефонних дзвінків, месенджерів, первинна оперативно-розшукова та інша інформація, яка надходить до підрозділів НПУ містить у переважній більшості контактні дані наркозбувальників (адреси електронної пошти, телефонні номери, номери банківських карток тощо). У таких випадках особливого значення набуває здійснення взаємодії з підрозділами протидії кіберзлочинності та оперативно-технічними підрозділами НПУ.

Протидію розглядуваному виду злочинів, можна умовно поділити на два напрями:

1. Шляхом здійснення взаємодії з підрозділами протидії кіберзлочинності та оперативно-технічними підрозділами НПУ. При цьому ініціатива у протидії даним злочинам переходить від слідчого, оперативних працівників Департаменту протидії наркозлочинності або карного розшуку до вказаних підрозділів, які за допомогою використання можливостей технічних засобів здатні отримати додаткову інформації про злочинців, їх дії тощо та задокументувати їх причетність до злочину.

2. Другий напрям є класичним у діяльності оперативних підрозділів щодо протидії наркозлочинності та полягає, насамперед, у використанні можливостей штатних та позаштатних негласних працівників. Зазначені особи перебуваючи безпосередньо в злочинному середовищі здатні отримувати інформацію про факти підготовки та вчинення злочинів у сфері обігу наркотиків, у тому числі, й безконтактних збутів наркотичних засобів через мережу Інтернет, здійснення телефонних дзвінків, використання месенджерів.

Це обумовлено тим, що злочинцям крім вчинення збуту наркотичних засобів вказаним шляхом, необхідно вчиняти низку інших злочинів у сфері обігу наркотиків, а саме: придбання наркотичних засобів та прекурсорів для їх виготовлення, зберігання їх, виготовлення або виробництво наркотичних засобів, їх транспортування тощо. Увесь цей ланцюг злочинної діяльності, пов'язаний із залученням до неї значної кількості осіб, що у кінцевому підсумку призводить до витоку інформації про розглядувані злочини.

Працівникам оперативних підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності, карного розшуку та слідчим Національної поліції України з метою протидії вказаним вище злочинам доцільно відпрацьовувати наступні категорії осіб:

1. Осіб, які незаконно вживають наркотики, не користуючись послугами наркоторговців. Такі особи самостійно придбають або виготовляють наркотичні засоби чи об'єднуються в групи споживачів для забезпечення себе наркотичними засобами, приєднуються з цією метою до інших неформальних об'єднань, фактично орієнтованих на їх вживання, виготовлення та збут.

2. Осіб, які незаконно вживають наркотики, користуючись послугами наркоторговців. Останні, в свою чергу, використовують цих осіб для роздрібної торгівлі наркотичними засобами та залучення інших осіб до немедичної вживання наркотиків.

3. Працівників науково-дослідних інститутів хімії, технологів, хіміків-лаборантів хімфармпідприємств, що мають справу з реактивами і прекурсорами, які можуть використовуватися як сировина для виготовлення синтетичних наркотиків.

4. Осіб раніше засуджених за вчинення злочинів у сфері обігу наркотиків.

5. Осіб, які притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері обігу наркотиків.

6. Осіб з числа медперсоналу, які за своїми функціональними обов'язками мають доступ до наркотичних засобів.

7. Осіб циганської та кавказької національності.

8. Осіб, які незаконно вживають наркотики та є працівниками ІТ сфери, мають знання та навички використання комп'ютерних програм, мережі Інтернет, новітніх технологій.

Відповідно доцільно встановлювати та підтримувати робочі відносини з особами, які мають довірливі, дружні або ділові зв'язки з переліченими вище особами.

Враховуючи вимоги чинного КПК України документування безконтактних збутів наркотичних засобів через мережу Інтернет, здійснення телефонних дзвінків, використання месенджерів здійснюється, як правило, оперативними працівниками за дорученням слідчого в межах порушеного кримінального провадження.

Порядок документування збуту наркотиків з використанням мережі Інтернет:

- *інтернет-платформа та форуми*: заходимо на інтернет-платформу <https://labrc.net> або <https://ua.legalizer>; перейшовши за посиланням на сайт, вивчаємо його асортимент – способи зв'язку, способи оплати та спосіб доставки наркотику; фіксуємо дані; робимо замовлення;

- *інтернет-магазин з продажу наркотиків (спеціалізовані сайти)*: з пошукової системи заходимо на його сайт; на ньому знаходимо необхідний товар, спосіб оплати та доставки, фіксуємо ці дані, робимо замовлення;

- *Telegram-канали*: після виявлення графіті на будівлях інфраструктури міста вводимо назву магазину в пошуковий рядок месенджера Telegram; знаходимо товари та робимо замовлення – воно здійснюється шляхом «живого» спілкування з оператором за допомогою чат-бота.

Після замовлення наркотику на сайті необхідно здійснити його оплату одним із указаних способів. Як правило, це електронні гаманці (далі – гаманець) платіжної системи EasyPay, криптовалюта або банківські картки.

У відповіді з EasyPay отримуємо відомості щодо користувача (власника) гаманця, поповнення гаманця, виведення коштів з гаманця та відомості про IP-адреси; на окремому файлі – узагальнену інформацію про всі банківські картки

та номери телефонів, пов'язані з гаманцем.

1. Перш за все у розділі «відомості про користувачів» звертаємо увагу на номер мобільного телефону, з якого реєструвався гаманець.

Перевіряємо, активним є номер чи ні, а також установлюємо IMEI телефона, з яким зв'язано sim-карту, після цього – всі sim-карти, які працювали з вищезазначеним IMEI.

2. Після цього у розділі «відомості IP» перевіряємо всі IP-адреси, які використовував користувач указанного гаманця.

Переважно злочинці використовують сервіси VPN для маскування реальних IP-адрес, проте дуже часто допускаються помилок.

3. У розділі «виведення коштів з гаманців» отримуємо інформацію щодо виведення коштів із цього гаманця із зазначенням сум коштів, номерів банківських карток та номерів телефонів, закріплених за вказаними картами, а також дати транзакцій.

Звертаємо увагу на найбільш значні суми виведення коштів. Саме вони приведуть нас до організаторів інтернет-магазину.

Як правило, з гаманця, який зазначено на інтернет-ресурсі, кошти переводяться на декілька інших гаманців, а в подальшому виводяться на банківські рахунки. У разі встановлення інших гаманців EasyPay повторюємо їх перевірку до виведення грошей на банківську картку.

4. Також у відповіді зазначаються в окремому файлі номери всіх банківських карток, на які здійснювались транзакції з указанного гаманця, та номери телефонів, закріплені за вказаними картками. Здійснюємо перевірку усіх банківських карток і номерів телефонів.

Отже, направлення запиту в EasyPay дозволяє отримати таку інформацію:

- IP-адреси, з яких здійснювався вхід в електронний гаманець;
- номери мобільних телефонів, за допомогою яких реєструвався електронний гаманець;
- банківські рахунки, на які здійснювались подальші перерахунки,

та номери мобільних телефонів, закріплені за вказаним рахунком.

Більшість інтернет-магазинів з продажу наркотиків пропонує відправлення через служби доставки «Нова пошта», «ІнТайм», «Автолюкс» у міста, в яких не розміщуються схованки з наркотиками.

Здійснення такого замовлення через службу доставки дає змогу отримати відомості про:

- дані особи, яка здійснила відправлення (як правило, вигадані);
- номер телефону, який вказано під час відправлення (в подальшому в службі доставки можна отримати інформацію про всі відправлення з цього номеру);
- ІР-адреси у разі здійснення замовлення через електронний особистий кабінет;
- фото та відео осіб, які здійснювали відправлення.

Після встановлення особисті злочинців або їх фактичного місцезнаходження, в межах супроводження кримінального провадження, проводяться затримання осіб, необхідні слідчі (розшукові) дії (переважно, обшуки), метою яких є вилучення речових доказів, а саме: наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, грошових коштів здобутих злочинним шляхом, банківських карток, комп'ютерної техніки, мобільних телефонів та інших предметів, що використовувалися під час вчинення злочину. Вилучені речові докази направляються для проведення відповідних експертиз.

Як свідчить аналіз досвіду практичної діяльності протидії розгляданам злочинам, найбільш поширеними негласними слідчими (розшуковими) діями, які використовуються під час їх документування є: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтроль місця та оперативна закупка. Обрання методики документування даних злочинів, тобто послідовності проведення негласних слідчих

(розшукових) дій залежить від конкретних обставин вчинення злочину, особистості злочинців та наявної оперативної інформації.